

Yayın Geliş Tarihi : 29.03.2014
Yayına Kabul Tarihi :31.07.2014
Online Yayın Tarihi: 30.12.2014

Dokuz Eylül Üniversitesi
Denizcilik Fakültesi Dergisi
Cilt: 6 Sayı: 2 Yıl: 2014 Sayfa:27-48
ISSN: 1309-4246

TURİZM AMAÇLI SU ALTI VE SU ÜSTÜ SPORTİF FAALİYETLER: BUGÜNÜ GELECEĞİ

Murat ÖZBEK¹

ÖZET

Geçmişten bugüne deniz, kum, güneş üçlüsüne bağlı, klasik kitle turizmi ile ön plana çıkan Antalya su sporları işletmeleri için merkez niteliği kazanmıştır. Günümüzde ise alternatif turizm çeşitleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Dalış turizm, yelken turizmi, sörf turizmi buna örneklerdir. Geçmişte turizm amaçlı seyahat için destinasyon seçildikten sonra sportif olanaklar araştırılırken artık sportif olanaklara göre turizm destinasyonu seçilmektedir. Buna en iyi örnek Alaçatı'dır. Alaçatı, rüzgâr sörfü ile popülerliğini kazanmaya başlayarak günümüzde önemli bir turizm destinasyonu niteliğini kazanmıştır.

Çalışma konusu su sporları, ekipman kullanımının zorunlu olduğu spor alternatifleri olarak belirlenmiştir. Bundan dolayı farklı su sporlarının geliştirilmesi ekipman teknolojilerinin gelişmesi ile doğru orantılıdır. Geçmişte yelkenli tekne ve sandal gezileri ile başlayan su sporları gelecekte çok farklı sporlar olarak ortaya çıkacaktır.

Literatürde su sporları ile ilgili az sayıda araştırma bulunmaktadır. Çalışma "Su sporlarının bugününü inceleyerek gelecekte ortaya çıkabilecek alternatifler nelerdir?" sorusunu sormaktadır. Bu çalışmanın amacı literatür taraması yöntemiyle su sporlarının sorunlarını tartışarak su sporlarının gelecekteki görünümünün ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, deniz turizmi, su sporları.

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı, Deniz Turizmi Programı, murat.ozbek@ogr.deu.edu.tr

TOURISM INTENDED UNDERWATER AND SURFACE WATER SPORTS ACTIVITIES: PRESENT SITUATION AND FUTURE ANTICIPATION

ABSTRACT

In the past, Antalya was the center of the water sports business related to mass tourism that is based on sea, sand and sun trio. Today, alternative forms of tourism have started to come to the fore. Diving tourism, sailing tourism, surfing tourism are examples of this. Previously sport facilities used to be sought after selecting the destination to travel for tourism purposes; nowadays, however, destination choice primarily involves the desired sports facilities. Alacati is the best example for this change. Alacati has become an important tourist destination, starting to gain popularity with windsurfing.

This study is focused on the water sports alternatives that necessitate using certain equipments. Therefore, the development of different water sports is directly proportional to the development of equipment technology. Water sports starting with sailing boats and boat trips in the past, will emerge as very different sports in the future.

In the literature, few studies related to water sports are available. Having examined the present situation of the water sports, the study asks "what are the likely new alternatives of water sports in the future?". The purpose of this study is to investigate and anticipate the likely future of water sports through. This investigation will be based on thorough literature review discussing the problems encountered today.

Keywords: *Tourism, marine tourism, water sports.*

1.GİRİŞ

Turizm gelirleri ülkelerin ekonomik gelişme düzeyleri üzerinde önemli bir paya sahiptir. Bundan dolayı turizm en önemli sektörlerden biridir. Geçmişte konaklama ağırlıklı klasik turizm anlayışı hakim iken günümüzde alternatif turizm çeşitleri ortaya çıkmıştır. İnsanlar özel ilgilerine göre turizm faaliyetlerinde bulunmak istemeye başlamışlardır. Deniz turizmi, denizle ilgili faaliyetlerde bulunmak isteyenlerin katıldığı turizm çeşitlerinden biridir. Ülkemizde alternatif turizm dalı olarak ortaya çıkan deniz turizmi gelirleri, toplam turizm gelirlerinin yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır (İMEAK Deniz Ticaret Odası, Deniz Sektörü Raporu, 2012: 195). Son yıllarda; deniz turizmi; kum-deniz-güneş üçlemesinden çok yat, kurvaziyer gemiler, günübirlik tur tekneleri ve turizm amaçlı su sporları ekseninde gelişmeye başlamıştır.

Su sporları denizde, göllerde, göletlerde, nehirlerde, kanallarda ve havuzlarda yapılan sportif faaliyetleri kapsamaktadır (Paker, 2013: 434). Tüm bunların ortak noktası belli bir hacime sahip su kütesidir. Su özel moleküler yapısından dolayı akışkanlık özelliğine sahiptir. Bu özellik nedeniyle sadece su üstü ve su altında mümkün olabilen su sporları faaliyetleri yapılmaktadır. Suda yüzme, atlama ve serbest dalma gibi herhangi bir araca ihtiyaç olmadan yapılabilen sporlar olduğu gibi rüzgar sörfü, su kayağı ve jet ski gibi bir araca bağlı olarak yapılanlar veya su altında uzun süre kalabilmek için su altında nefes almayı sağlayan ekipmanlara bağlı olarak yapılan su sporları da bulunmaktadır. Çalışmada bahsi geçen en önemli aktivitelerinden biri olan rüzgâr sörfü her ne kadar asıl olarak denizde yapılan bir faaliyet olsa da gölde, gölette, kanallarda hatta rüzgâr sağlayan pervanelerle donatılmış özel havuzlarda bile yapılabilmektedir. Konumuz olan turizm amaçlı su altı ve su üstü sportif faaliyetler ise gezi, spor ve eğlence amaçlı olarak su altı ve su üstünde gerekli ekipmana sahip deniz turizmi araçları ile denizde gerçekleştirilen aktivitelerdir.

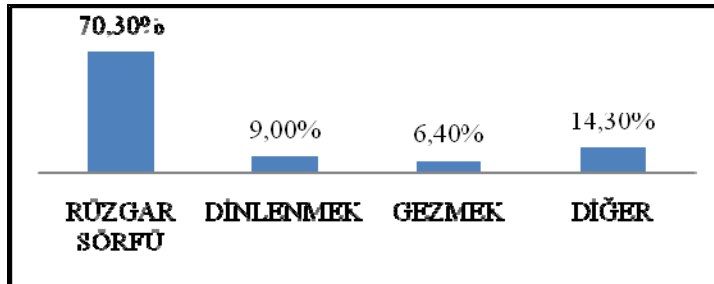
Su sporları dalış turizmi ile başlayıp su üstü sporlarının katılımıyla önemli bir turizm dalı haline gelmiştir. Su sporları işletmeleri sermaye, emek ve bilgi yoğun birer işletmelerdir ve 1990'lar sonrası gelişen bu meslek ciddi bir sektör haline gelmiştir. Ülkemizde özellikle otel ve tatil köyleri önünde işletilen su sporları işletmelerinin sayısı yaklaşık olarak 700 adete ulaşmıştır. Yıl içinde gerçekleştirilen su sporları aktiviteleri ile yaklaşık 150 milyon dolar gelir elde edildiği tahmin edilmektedir (İMEAK Deniz Ticaret Odası, Deniz Sektörü Raporu, 2012: 206). Su sporları faaliyetleri, su sporları işletmelerinin tüm çalışanlarını, su sporları endüstrisinin paydaşları olan su sporları malzemesi ithalatçıları, üreticilerini ve bayilerini, turizm acentelerini, otel işletmelerini, taşımacılık şirketlerini etkileyen ekonomik faaliyettir.

Antalya ilinde su sporları alanında faaliyet gösteren 122 işletmenin profillerini belirlemeye yönelik yapılan bir çalışmada, işletmelerin % 64.8'i sahilde su sporları, % 15.6'sı dalış, %9.8'i ise günübirlik tur ve rafting hizmeti üreten işletmelerden oluştuğu saptanmıştır. En yüksek ortalama yatırım maliyeti 420.577 TL ile sahilde su sporları hizmeti üreten işletmelerde iken, en düşük ortalama yatırım maliyetine 175.000 TL ile günübirlik turlar düzenleyen işletmeler sahiptir. İşletmelerin % 63,2'si 11 yıl ve üzeri bir süredir su sporları alanında faaliyet göstermekte olup % 60.6'sı otel sahillerinde, % 25.4'ü ise kamu alanlarında kiracıdır. Otel işletmelerinin kendi bünyesinde faaliyet gösteren su sporları işletmesi oranı ise % 4.2'dir (Turgut ve Ardahan, 2013: 8).

Kitle turizminin rağbet gördüğü ülkemizde turistlere deniz unsurlu etkinlikler sunulmaktadır. Dalış, yelken, katamaran, rüzgar sörfü, uçurtma sörfü, su kayağı, wakeboard, kano ve deniz bisikleti bunlardan bazılarıdır. Verilecek eğitimin az olması ve alt yapısının daha az maliyetli olması nedeniyle ülkemizde motorlu su sporları ön plana çıkmıştır. Birçok gelişmiş ülke ise kaliteli müşteri çekebilmek amacıyla alternatif su sporları dallarını turizm ürünü olarak sunmaktadır. Son yıllarda değişen alışkanlıklar sonucunda ekstrem sporlar önemli bir turizm potansiyeli oluşturmaktadır (Demirkan, 2006: 32) .

Alaçatı, su sporları ile marka olan nadir beldelerden biridir. Alaçatı'nın bilinen bir destinasyon olmasında diğer önemli çabaların yanında bir rüzgar sörfü merkezinin olması büyük katkı sağlamıştır. Devamlı esen rüzgârı, dalgasız denizi ve sığ suları ile rüzgâr sörfü sporunun yapılması bakımından oldukça uygun coğrafi özelliklere sahip olan Alaçatı, dünya genelinde rüzgar sörfçülerinin dikkatini çekmektedir (Dere, 2010: 43). Alaçatı, rüzgâr sörfü sayesinde binlerce yerli ve yabancı turiste ev sahipliği yaparken; Alaçatı'da düzenlenen Türkiye, Avrupa ve Dünya rüzgâr sörfü şampiyonaları zamanlarında gerek yarışlara katılan sporcular gerekse de yarışları izlemeye gelen seyirciler açısından ekstra bir turizm hareketliliği görülmektedir.

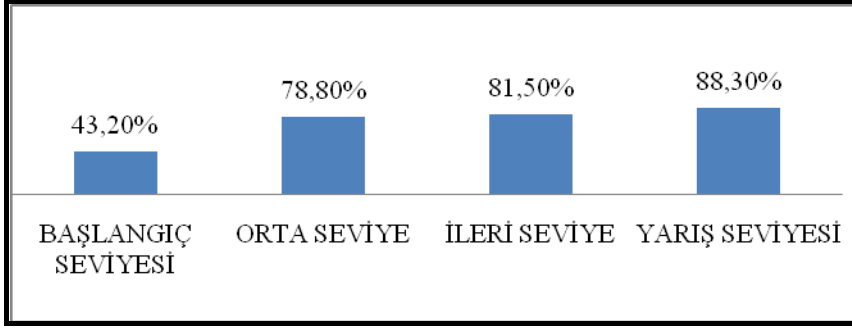
Alaçatı'da rüzgâr sörfü tüketicisinin profilinin belirlenmesine yönelik yapılan, örneklem gurubunu 104 başlangıç, 118 orta, 92 ileri ve 43 yarışmacı düzeylerinde sörf yapabilen 282 yerli, 75 yabancı toplam 357 rüzgâr sörfü tüketicisinin oluşturduğu, bir çalışmada araştırmaya katılan rüzgâr sörfü tüketicilerinin %70,3'ünün sadece rüzgâr sörfü için Alaçatı'ya geldikleri, %9'u dinlenmek, %6,4'ü gezmek; 14,3'ü ise diğer nedenlerden dolayı geldikleri görülmüştür (Sönmez, 2006: 52).

Şekil 1. Turistlerin Alaçatı'ya Gelme Nedeni

Başlangıç seviyesindeki katılımcıların %43,2'si, orta düzeydeki katılımcıların %78,8'i, ileri düzeydeki katılımcıların %81,5'i ve yarışmacıların % 88,3'ü Alaçatı'ya sadece rüzgâr sörfü için geldiklerini

belirtmişlerdir. Sonuç olarak, katılımcıların büyük çoğunluğunun Alaçatı'ya sadece rüzgâr sörfü için geldikleri, bir hafta ve daha az süreyle kaldıkları görülmüştür (Sönmez, 2006: 52). Bu rakamlar bir sportif faaliyetin turizm üzerinde ne kadar önemli bir etki sağlayabileceğinin ispatıdır.

Şekil 2. Alaçatı'ya Sadece Rüzgâr Sörfü İçin Gelen Turist Oranları

Çalışmada önce günümüzde var olan su sporları ve gelecekte var olabilecek su sporları açıklanacak, ikinci olarak İzmir'de su sporları faaliyetleri incelenecek, üçüncü olarak su sporları sektöründe karşılaşılan sorunlar araştırılacak ve son olarak çözüm yolları tartışılacaktır.

2. SU SPORLARI TÜRLERİ

Su sporları çok geniş yelpazede aktiviteleri kapsamaktadır. Bu kapsama giren sporların ortak özelliği yapılabilmesi için bir su kütlesine ihtiyaç duyulması ve ancak bir araç veya ekipman yardımıyla yapılmasıdır. Bu ekipmanlar genellikle yurtdışında geliştirilmekte ve üretilmektedir. Bundan dolayı araçların isimleri İngilizce olmakta ve birçoğunun dilimizde karşılıkları bulunmamaktadır.

2.1. Rüzgâr Sörfü (Windsurf)

Direk ve bumba yardımıyla gerilen yelkenin, direk dibinde bulunan hareketli bir mafsallı aracılığı ile tahtaya bağlanmasıyla oluşan yelkenli tipidir. Rüzgâr sörflerinde dümen bulunmamaktadır. Direk rüzgârın geldiği yöne doğru yatırıldığında tahta rüzgârın gittiği yöne doğru dönerken tersi direk, rüzgârın gittiği yöne doğru yatırıldığında tahta rüzgârın geldiği yöne doğru yönelmektedir. Bu şekilde tahta rüzgâr yardımıyla her yöne gidebilmektedir. Rüzgâr sörfü yelkenleri rüzgâr şartlarına göre farklı ebatlarda kullanılırken tahtalar da deniz durumuna göre farklı hacimlerde dir. Rüzgâr sörfüne yeni başlayanlar küçük ebatlı

yelken, büyük hacimli tahta kullanırken seviye ilerledikçe daha hızlanmak amacıyla yelken ebadı büyümekte tahtanın hacmi düşürülmektedir.

2.2. Dalga Sörfü (Wavesurf)

Dalgaların kıyıya yakın yerlerde kırılmasıyla mümkün olan dalga sörfü, uygun bir dalga yakalayan sörfçünün bir tahta ile dalga üzerinde kayıp gitmesiyle yapılmaktadır.

2.3. Skimboarding

Skim kayar gibi gitmek anlamındadır. Board ise düz tahtalara verilen genel bir isimdir. Kıyıda tahta üzerine atlayarak tahtanın su üzerinde kayması sağlanır ve uygun bir dalga ile dalga sörfü şeklinde kullanılır (skimonline.com).

2.4. Uçurtma Sörfü (Kitesurf)

Özel dizayn edilmiş bir uçurtmanın ipler yardımıyla kontrol edilmesine dayanan, su üzerinde bir tahta üstünde kayıp gitmek, dalgalar üzerinden zıplamak gibi işlevleri olan bir spordur. Uçurtma sayesinde sporcular daha uzun süre uçuşa deneyimine sahip olmaktadır.

2.5. Uçurtma Kanat (Kitewing)

Delta şeklindeki bir kanadın bumba yardımıyla kontrol edilmesine dayanan bir spordur. Uçurtma sörfü ile rüzgâr sörfünün bir kombinasyonu şeklindedir. Rüzgâr yardımıyla tahta üzerinde su üstünde kayıp gidilmektedir (www.kitewing.com).

2.6. Sup (Kürekli Sörf)

İngilizce açılımı stand up paddle olup ayakta kürek çekmek anlamındadır. Sakin denizlerde bir tahta üzerinde ayakta durularak ve kürek çekilerek ilerlemektedir. Dalgalı denizlerde kürek yardımıyla yönlendirilerek dalga sörfü gibi de kullanılmaktadır.

2.7. Yelken

Dümen yardımıyla yönlendirilen bir teknenin yelken kullanılarak rüzgâr yardımıyla seyir etmesine dayanan bir aktivitedir. Tek gövdeli tekneler dingi olarak isimlendirilmektedir. Çocukların yelken öğrenmesinde ve yarışmasında kullanılan optimist, daha ileri seviyelerde

kullanılan lazer tipi tekneler en bilinenleridir. Bunların dışında salmaları hareketli olan veya yatlar gibi altında ağırlık bulunan sabit salmalı birçok çeşitte tekne modelleri de bulunmaktadır. Tek gövdeli tekneler dışında iki gövdeye sahip katamaranlar ve üç gövdeye sahip trimaranlar çok gövdeli yelkenli tipleridir. Çok gövdeli teknelerde etki eden kuvvetler ve geçerli prensipler aynı olsa da kullanım tekniğinde farklılıklar olabilmektedir

2.8. Parasailing

Bir sürat teknesine halat ile bağlı paraşüt ile gerçekleştirilen aktivitedir. Teknenin ilerlemesiyle havalanan paraşüt yardımıyla havada asılı kalınarak, uçma deneyimi yaşanmaktadır.

2.9. Su Kayağı ve Mono Su Kayağı

Dalgasız bir su yüzeyi, bir veya iki kayak, sürat teknesi, halat ve can yeleği gereklidir. Su kayağı bir sürat teknesinin, arkasına halat bağlanarak, ayaklarında kayaklar olan sporcu su üzerinde çektiği bir spordur. İki ayak da bir tek kayak üzerinde bulunuyorsa mono kayak adını alır.

2.10. Wakeboard

Wakeboard su kayağı, snowboard ve sörf tekniklerinin birleşmesi ile gelişmiştir. Wake bir deniz taşıtının hareket halindeyken arkasında yarattığı dalgalı ve köpüklü su izi demektir. Board ise sporcunun üzerinde durduğu ve su üzerinde kayan tahta anlamındadır. Wakeboard bir sürat teknesinin, arkasına halat bağlanarak, ayaklarında board olan sporcu su üzerinde çektiği bir spordur.

2.11. Wakeskate

Wakeboard gibi aynı özelliklere sahiptir. Farklı olarak wakeboard'da snowboard gibi bağlamalar kullanılırken wakeskate yaparken kay kay gibi doğrudan tahtaya bağlanmayıp üzerinde hareket edilebilmektedir.

2.12. Kneeboard

Knee diz çökmek, board daha önce değinildiği gibi su üstünde kayan tahta anlamındadır. Su kayağı ve wakeboard gibi bir sürat teknesi tarafından halat yardımıyla çekilerek yapılır. Diğerlerinden farkı tahta üzerine diz çökerek oturulur.

2.13. Wakesurfing

Sürat teknesinin yarattığı dalga üzerinde, dalga sörfü yapılan spor türüdür (brigadewakesurfing.com).

2.14. Hidrofil Su Kayağı

Su kayağı gövdesinin sudan bir miktar ayrılması için geliştirilmiş kanat teknolojisinin su kayağına uygulanması ile geliştirilen ve su üzerinde bir sürat teknesi ile çekilen araçtır (www.nextfoils.com).

2.15. Skurfing

Küçük bir dalga sörfü tahtasının bir sürat teknesinin arkasında çekilmesi ile yapılan spordur.

2.16. Kablolu Su Kayağı ve Wakeboard

Bir sürat teknesi yerine elektrikli telesiyej sistemin çektiği sistemdir. Daha uygun maliyetlerle daha fazla sporcu aynı anda aktivitede bulunabilmektedir. Genelde göl ve göletlerde sistem kurulsa da Samsun'da deniz üzerinde kablolu sistem faaliyet göstermektedir (www.samsunsukay.com).

2.17. Tekne Kiralama

Sürat teknelerinin belli bir süre ile kiralanması ile yapılan aktivitelerdir.

2.18. Amfibi Arabalar

Karada bir araba gibi denizde ise sürat teknesi gibi kullanılabilen araçlardır (www.watercar.com).

2.19. Jet-ski Kiralama

Su jeti itiş sistemi ile çalışan jet-skilerin belli sürelerde kiralanmasıdır. Günümüzde su sporları aktiviteleri arasında en popüler olanlardan biridir.

2.20. Hovercraft

Teknenin altında bulunan hava yastıkları sayesinde hem denizde hem de karada yol alabilen araçlardır (www.hovercraft.com).

2.21. Amfibi Atv

Karada dört tekerliğı ile bir atv gibi kullanılan denizde ise tekerlikler kaldırılarak su jeti itiş sistemi ile çalışan bir jet-ski gibi kullanılan araçlardır (www.gibbssports.com).

2.22. Seabreacher

Köpekbalığı, yunus ve katil balina gibi balıkların vücut yapılarından esinlenerek inşa edilen araçlar su jeti ile hareket etmektedirler. Su üzerinde olduğu gibi belli sürelerde su altında da hareket kabiliyetleri vardır (seabreacher.com).

2.23. Flyboard

Jetski türbinine bağlanan bir hortum ile aktarılan jet etkisi ile havalanabilmekte, su altında ve üstünde ilerlenebilmektedir. Ayakların altında bulunan su jeti ilerlemeyi ve havalanmayı sağlarken; kollarda bulunan su jetleri ile yönlendirilmektedir (www.zapata-racing.com).

2.24. Kano

Şişirebilen malzemelerden yapılan veya polyester ve plastik gibi materyallerden üretilen; kürekle yürütülen en yaygın su üzeri araçlarından biridir. Su sporlarında da sıklıkla kullanılmaktadır.

2.25. Deniz Bisikleti

Pedalların çevrilmesiyle ilerleyebilen ve dümen yardımıyla yönlendirilebilen en yaygın su sporları araçlarından biridir. Polyester veya plastik materyallerden yapıp iki veya dört kişilik kapasiteye sahiptirler.

2.26. Shuttle Bike

Standart bir bisikleti yüzdürecek şekilde iki parçadan oluşan yüzdürücü tüplerin alüminyum profiller ile birleştirilmesi ile oluşturulan araçtır. Bisikletin pedalları çevrildikçe aracın pervanesi hareket etmekte ve bisikletin direksiyonu ile araç yönlendirilmektedir (www.shuttlebike.it).

2.27. Su Kuşu (Waterbird)

Zıplama hareketi ile suyun itirme gücünü kullanarak ilerlemeyi sağlamaktadır (www.aquaskipperuk.com).

2.28. Şişme Aktiviteler

Şişirebilir materyallerden yapılan ve bağlı bir halat ile sürat teknesi tarafından çekilen eğlenceye yönelik aktivitelerdir. En çok bilineni banana olmak üzere hamburger, mable, flyer ve flying fish gibi çok çeşitli formlarda olan türleri mevcuttur.

2.29. Şişirebilir Su Kaydırağı ve Havuzlar

Yatlar için dizayn edilmiş şişirebilir materyallerden yapılan su kaydırakları ve deniz üstünde yer alan havuzlardır. Bunların dışında wakeboard için zıplama amaçlı rampalar da mevcuttur (freestylecruiser.com).

2.30. The Waterblob

Şişirilebilir bir yastık üzerine atlayarak yastığın diğer tarafındaki kişiyi havaya zıplatarak, onun suya dalmasına dayanan bir aktivitedir (www.thewaterblob.com).

2.31. Donanımlı Dalış (Scuba)

Sıkıştırılmış hava ve gaz karışımlarını bir tüp içerisinde muhafaza ederek, su altında da nefes alınabilmesini sağlayan düzeneklerin kullanıldığı dalış türüdür. Bu sayede suyun altında daha uzun süreler kalabilirken hareket serbestliği olması en büyük avantajdır. Güvenlik kurallarına sıkı bir şekilde uyulduğunda su altını güvenle keşfetme olanağını insanlara sunmaktadır. Su sporlarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

2.32. SUB (Scenic Underwater Bubbles)

İnsan başını bir fanus içine alan moped benzeri taşıta dalış tüplerinin bağlanmasıyla su altında nefes alma imkanı sağlayan araçtır. Herhangi bir eğitim ve tecrübe gerektirmemektedir (<http://www.stuartcove.com>).

2.33. Deepflight Super Falcon

Rekreasyonel amaçlarla için kullanılan, iki kişilik denizaltıdır (www.deepflight.com).

2.34. Seabob

Su altında ve su üstünde ilerlemeyi sağlayan jet itiş sistemi ile çalışan araçtır (www.seabob.com).

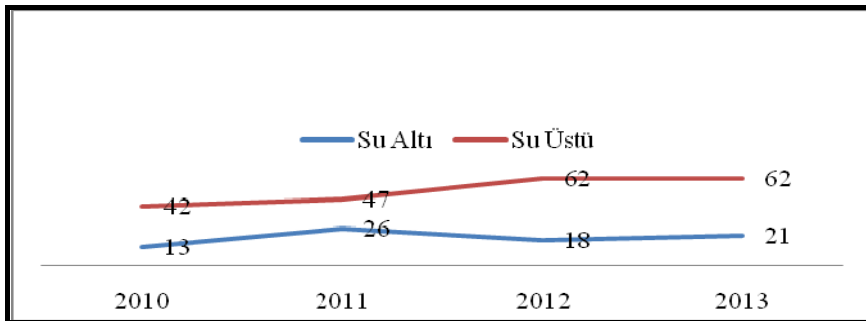
2.35. Snuba

Hava tüplerinin su üstünde yüzer bir platform üzerinde bırakarak hortum yardımıyla su altında nefes almayı sağlayan araçtır (http://www.snuba.com).

3. İZMİR'DE SU SPORLARI FAALİYETLERİ

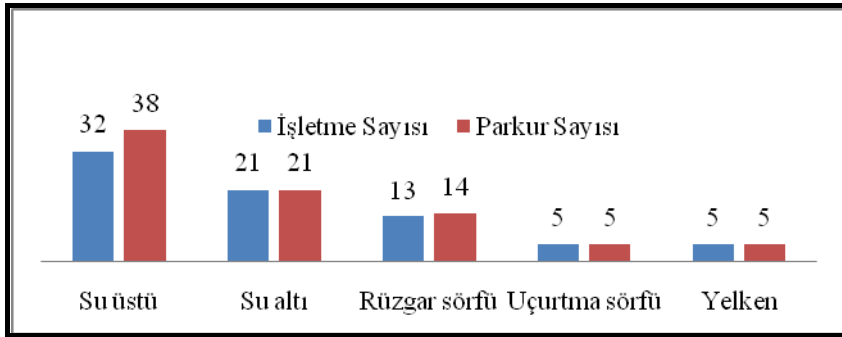
2013 yılında İzmir il sınırları içersinde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından Deniz Turizmi Araçları İşletme Belgesi verilmiş toplam 63 firma su sporları işletmesi olarak faaliyet göstermiştir. Bazı işletmeler birden fazla parkurda faaliyette iken bazı işletmeler birden fazla su sporları türünde iş yapmaktadır.

İzmir'de 2010 yılında 13 dalış parkuru 42 su üstü parkuru varken, 2011 yılında dalış parkuru sayısı 26'ya su üstü parkuru 47'ye yükselmiş, 2012 yılında dalış parkuru sayısı 18'e düşerken su üstü parkuru sayısı 62'ye ulaşmış, 2013 yılında dalış parkuru 21 olurken su üstü parkuru yine 62 olmuştur (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Deniz Turizmi Verileri, 2013).

Şekil 3. İzmir'de Yıllara Göre Deniz Turizmi Araçları İşletme Belgesi Verilen Parkur Sayıları

Su sporları eğlence amaçlı su üstü faaliyetleri, su altı dalış faaliyetleri, rüzgâr sörfü, uçurtma sörfü ve yelken aktiviteleri olarak beş ayrı grupta kategorize edilmektedir. İzmir'de eğlence amaçlı su üstü faaliyetinde 32 işletme 38 ayrı parkurda, su altı dalış alanında 21 işletme 21 ayrı parkurda, rüzgâr sörfü alanında 13 işletme 14 ayrı parkurda, uçurtma sörfü alanında 5 işletme 5 ayrı parkurda, yelken alanında 5 işletme 5 ayrı parkurda faaliyet göstermiştir (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Deniz Turizmi Verileri, 2013).

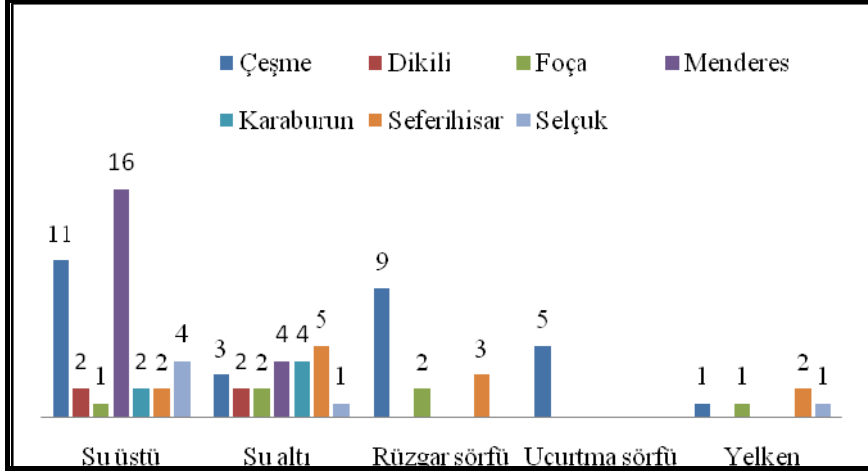

Şekil 4. 2013 Yılı İzmir'de Belgelenen Turizm Amaçlı Su Sporları İşletme ve Parkur Sayıları

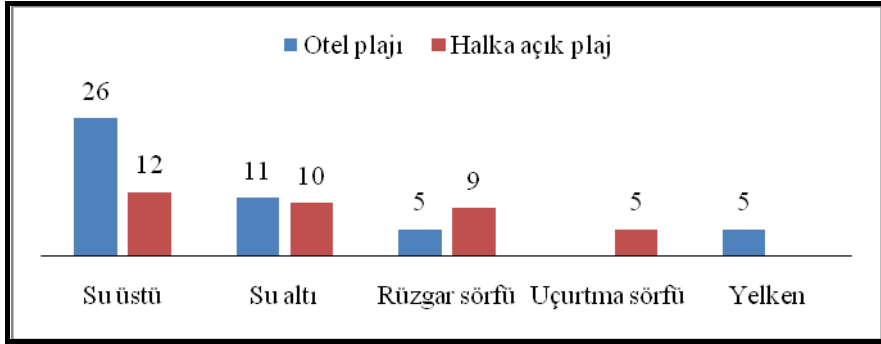
2013 yılında su üstü sporları en fazla 16 ayrı parkur ile Menderes'te yapılmıştır. Bunun nedeni otellerin Menderes kıyı şeridinde toplanmasıdır. Menderes'i 11 parkur ile Çeşme, 4 parkur ile Selçuk, 2'şer parkur ile Seferihisar, Dikili ve Karaburun ve 1 parkur ile Foça ilçeleri takip etmektedir. Su altı dalış faaliyeti, 5 parkur ile en fazla Seferihisar'da, 4'er parkur ile Menderes ve Karaburun'da, 3 parkur ile Çeşme'de, 2'şer parkur ile Dikili ve Foça'da ve 1 parkur ile Selçuk'ta yapılmaktadır. Rüzgâr sörfü faaliyeti 9 parkur ile Çeşme'de, 3 parkur ile Seferihisar'da, 2 parkur ile Foça'dadır. Çeşme'deki rüzgâr sörfü faaliyetinin hepsi Alaçatı'da yapılmaktadır. Uçurtma sörfü faaliyetinin hepsi de 5 ayrı parkur ile Alaçatı'dadır. Yelken faaliyeti 2 parkur ile Seferihisar'da, 1'er parkur ile Çeşme, Foça ve Selçuk'ta görülmektedir (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Deniz Turizmi Verileri, 2013). Aliaga, Menemen, Karşıyaka, Bayraklı, Konak, Balçova, Narlıdere, Güzelbahçe ve Urla ilçelerinin denize kıyısı olmasına rağmen 2013 yılında turizm amaçlı sportif faaliyetinde bulunulmamıştır.

2013 yılı İzmir deniz turizmi verileri incelendiğinde 26 su üstü sporları işletmesi otellerden kiralanmış yerlerde, 12 işletme halka açık plajlarda, su altı faaliyetinde ise 11 işletme otel içinde iken 10 işletme plajlarda, 5 rüzgâr sörfü işletmesi otelde iken 9 rüzgâr sörfü işletmesi ve 5 uçurtma sörfü işletmesi Alaçatı'da herkese açık alanda faaliyet

göstermektedir. Yelken eğitimi veren işletmeler ise sadece otel içinde faaliyet görmektedirler (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Deniz Turizmi Verileri, 2013).

Şekil 5. 2013 Yılı İzmir'de Su Sporları Türlerinin İlçelere Dağılımı

Şekil 6. 2013 Yılı Su Sporları Faaliyet Gösterme Yeri

4.SORUNLAR

Su sporlarının gelecekte de yapılabilmesinin en önemli ön koşulu çevre temizliğidir. Hiç kimse pis bir su da spor yapmak istemeyecektir. İzmir kenti aşırı nüfus artışı, altyapı yetersizliği ve hızlı sanayileşmeden kaynaklanan hava, su ve toprak kirliliği ile körfezde deniz kirliliği sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Düzenlenemeyen bir şehirleşme, kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve çevre bilincinin eksiliği nedeniyle çevre kirliliği gittikçe

artmaktadır(<http://web.deu.edu.tr/atiksu/ana58/sorun2.html>). Günümüzde İzmir Körfezi içindeki denizlerde turizm amaçlı su sporları faaliyetlerinin olamamasının en büyük nedenlerinden biri çevre kirliliğidir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin yürüttüğü "yüzülebilir körfez projesi" tamamlanınca gelecekte körfez içinde de su sporları imkânı olacak diye umut edilmektedir (www.izmir.bel.tr).

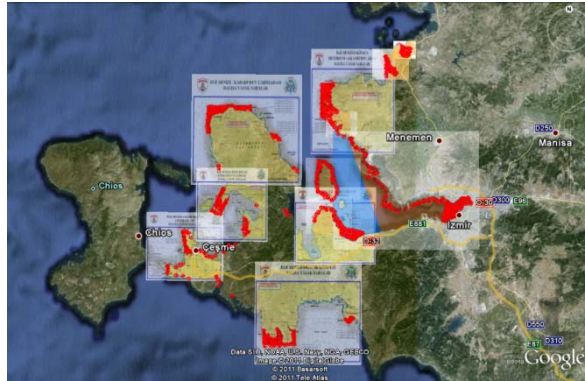
Su sporlarının geliştirilmesine ilişkin olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1997 yılında uygulamaya konulan “Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği” günün şartlarında yeterli değildir bundan dolayı daha etkin ve vizyonu olan bir yönetmelik hazırlanmalıdır (Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Denizcilik Çalışma Grubu Raporu, 2013: 245).

Deniz Turizmi Araçları İşletmesi Belgesi alan işletme kendine gösterilen alanda çalışmaya başladığı an işyeri olarak Maliye Bakanlığı'nın vergi dairesince adres olarak belgelenir ancak yine aynı bakanlığın mal müdürlüğüne göre işgalcidir ve cezalandırılır. Bunun yanında ilgili belediyeden işyeri açma ve çalışma ruhsatı alınmasında mevzuattaki boşluklar nedeniyle zorluklar çıkmaktadır. Su sporları araçları kendilerine ayrılan kulvarlardan çıkış yapmak zorunda olup, kamunun yararlanmasına açık işletmelerdir. Bundan dolayı bulundukları noktalarda yasallaşmaları gereklidir (Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Denizcilik Çalışma Grubu Raporu, 2013: 260).

2006 yılında yapılmış "Rüzgâr Sörfünün Yayılması Açısından, Sörf Tüketicisinin Profilinin Belirlenmesi ve Sörf Okullarının Önemi" isimli çalışmada Alaçatı'daki rüzgâr sörfü okullarında çalışan eğitmenlerin çoğunluğunun herhangi bir sertifikasının olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca denetimlerin yetersiz olduğu ve bu durumun düzeltilmez ise ülkemiz turizmi ve rüzgâr sörfü sektörü açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir (Sönmez, 2006: 77). 2011 yılına kadar VDWS eğitmen belgeleri ile veya eğitmen belgesiz rüzgâr sörfü eğitimleri verilirken 2011 yılından itibaren TUYEP bünyesinde eğitmen belgeleri verilmeye başlamıştır. TUYEP, Türkiye Yelken Federasyonu'nun Uluslararası Yelken Federasyonları Birliği (ISAF) ile işbirliği yapılarak oluşturulan ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylı Türkiye Ulusal Yelken Eğitim Programı'dır. Bu program yelken alanında öğretici - antrenör farkını getirmektedir. Öğretici turizm amaçlı yelken faaliyetlerinde eğitmen olarak çalışırken antrenör yarış amaçlı spor kulüplerinde eğitmen olarak bulunmaktadır fakat her antrenör aynı zamanda öğretici olarak da eğitimler verebilecektir. TUYEP bünyesinde açılan kurslarla rüzgâr sörfü, uçurtma sörfü ve dingi alanlarında eğitmen belgeleri verilmektedir (www.tyf.org.tr/Content/370/tuyep-ilanlari).

Alaçatı Koyu'nun içindeki yapılaşmalar rüzgârın ve dalganın özelliklerini olumsuz yönde değiştirmekte ve alan olarak sörfçülerin alanını daraltmaktadır. Koy içinde daha geniş alanlara yayılması gereken sörf tesis ve alanları gereken desteği bulamadığından dolayı genişleyememektedir. Alan zaman zaman, yer bakımından yetersiz kalmaktadır. Alaçatı Koyu'nda sörf yapan kişi sayısının hızlı bir şekilde artması sonucu, sörf yapılan alanda tehlikeli olaylar ve durumlar meydana gelmektedir (Dere, 2010: 44).

Dalış alanlarının belirlenmesine ilişkin olarak, turistik bölgelerdeki popüler dalış alanları süratle belirlenerek koruma altına alınmalı, bu bölgelerde su ürünleri avcılığı yasaklanmalıdır. Ayrıca deniz haritalarına da işlenerek güvenlik sağlanmalıdır (Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Denizcilik Çalışma Grubu Raporu, 2013: 260). İzmir'de ise dalış alanları kısıtlıdır. Çeşitli nedenlerle İzmir çevresindeki denizler dalışa yasak alan olarak ilan edilmiştir (dalisayasak.wordpress.com/duyuru/dalisa-yasaklar-sehri-izmir).

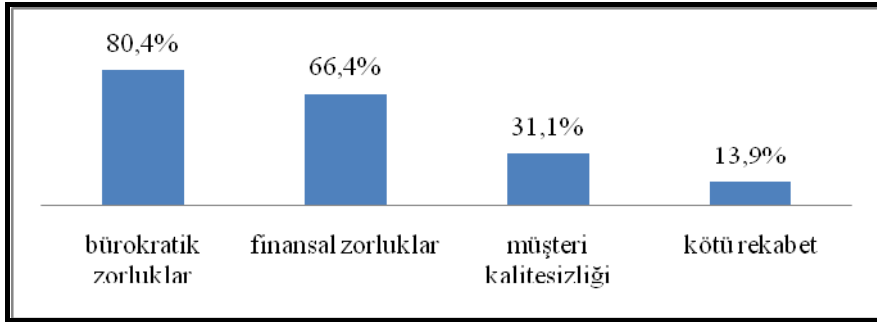
Şekil 7. İzmir'de Dalışa Yasak Alanlar

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından İzmir'de dalış alanlarının genişletilmesi amacıyla Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne yazı yazılmıştır ve İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından belgelendirilen dalış okullarının, İzmir il sınırları içerisinde dalışa yasak alanlar dışında her yerde dalış yapabilmesi imkânı sağlanmıştır.

Dünya'da CMAS, PADI ve SSI gibi dalış eğitim sistemleri bulunmaktadır. Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu sadece CMAS eğitim sistemini kabul ederken diğer eğitim sistemlerini göz ardı etmektedir. PADI ve SSI dalgıçlarının yabancı uyruklu olanlarının ülkemizde dalmasına müsaade edilmekte fakat Türk olanlarına izin

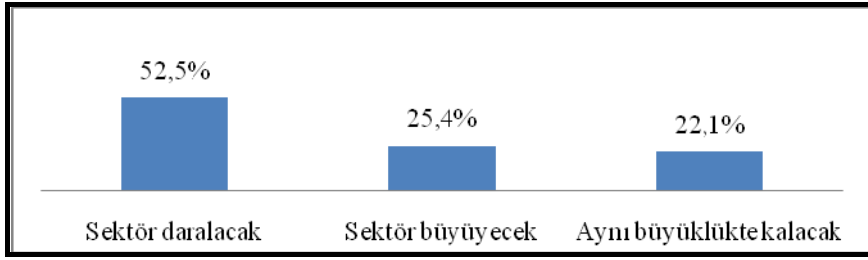
verilmemektedir. PADI ve SSI belgelerine sahip Türklerin dalış yapabilmeleri için federasyondan “Dalıcı İzin Belgesi” adı altında bir belge almak zorunluluğu getirilmiştir. Her yıl 400 e yakın ticari dalış merkezinin her biri yetki belgesi, eğitmenlik harcı, rehberlik harcı gibi milyarlarca lira harcın haricinde ayrıca verdiği her sertifika için de federasyona yüklü miktarda ödeme yapmakta, bütün bunlara ilave olarak bir başka sistemin eğitimi verirse de ayrıca dalıcı izin belgesi satın almak zorunda bırakılmaktadır (www.tdmb.biz/kurulusbildirgesi.htm).

Antalya ilinde su sporları alanında faaliyet gösteren 122 işletmenin karşılaştıkları problemleri ortaya koyan bir çalışmada, işletmelerin %87,7'si kuruluş ve işletme faaliyetleri esnasında çeşitli zorluklar ile karşılaştıklarını belirtirken işletmelerin %80,4'ü bürokratik, %66,4'sı finansal, %31,1'i müşteri kalitesizliği, %13,9'u ise kötü rekabetin varlığı gibi zorluklar ve olumsuzluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir (Turgut ve Ardahan, 2013: 10).

Şekil 8. Antalya'da Su Sporları Sektöründe Karşılaşılan Problemler

Aynı çalışmada katılımcıların % 52,5'i gelecekte su sporları sektörünün daralacağını tahmin ederlerken, sektörün büyüyeceğini %25,4'ü, sektörün aynı büyüklükte kalacağını ise % 22,1'i beklemektedir. Katılımcıların yarıdan fazlasının su sporları sektörünün gelecekte daralacağı beklentisine sahip oldukları görülmektedir. Bu durum işletmelerde geleceğe yönelik kaygıların bulunduğunu göstermektedir (Turgut ve Ardahan, 2013: 10).

Şekil 9. Su Sporları Sektörünün Gelecekteki Görünümü

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Su sporları sektörünün varlığı, sırf eğlence amaçlı olarak görülmemeli, insanlara deniz sevgisini ve denizcilik bilgisini veren ve deniz kültürünü yaratan bir faaliyet olarak değerlendirilmelidir. Denizci bir millet olmayan Türkiye'nin denizci bir millet olma yolunda adım atacağı alanlardan biri de su üstü ve su altı sportif faaliyetlerdir.

Çevre ve deniz kirliliğinin önlenmesi sadece su sporları açısından değil insanlık için önemsenmesi gereken bir konudur. Deniz kirliliğinin asıl nedeninin, denizden gelen kirleticilerden çok karasal kaynaklı olduğu bilinmektedir. Su sporlarının bir geleceği olabilmesi için çevreyi temiz tutmak amacıyla topyekûn önlemlerin alınması ve var olan çevre planlarının uygulanmasına sadık kalınması gerekmektedir.

Bürokratik zorluklar su sporları işletmelerinin önemli bir problemidir. Bir su sporları işletmesi olarak faaliyet gösterebilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'ndan, Maliye Bakanlığı'ndan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan, bağlı bulunulan belediyelerden, ilgili federasyonlardan ve faaliyette bulunulan tesisten izin ve evraklar toplanmalıdır. Belgelendirildikten sonra da yukarıda sayılan kurumlar yanında kolluk kuvvetleri olarak denizde Sahil Güvenlik veya Deniz Polisi'nin; karada Polis veya Jandarma'nın denetimine tabi olunmaktadır. Bu farklı kurumların bazen birbirleriyle çatışan farklı mevzuatları olduğu gibi çoğu durumda yürürlükteki mevzuat su sporlarını düzenlemek için yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan su sporlarının düzenleyen mevzuat yeniden ele alınmalı, günümüzde gelişen teknoloji ile ortaya çıkan yeni ve farklı su sporlarını da kapsayacak şekilde geliştirilmelidir.

Denetim yapılmaması su sporları için bahsedilen bir diğer konudur. Sezon başında su sporları işletmeleri tarafından tüm kurallara uyulurken sezon ortasında kurallar esnetilmektedir. Sezon ortasında da

sahil güvenlik haricinde denetim olmamaktadır. İlgili kurumların denetim yapamamasındaki en önemli nedeni, kurumca denetim yapacak memurlara hizmet aracı tahsil edilmemesidir. Tüm İzmir sahillerine dağılmış olan su sporları işletmelerinin hizmet kalitelerini en üst seviyede tutabilmek için kalite standartları oluşturulmalı ve güvenlik standartlarının sezon boyunca aynı seviyede olması için denetimlerin artırılması gerekmektedir.

Finansal zorluklar su sporları işletmeleri için öne sürülen bir başka konudur. Bir otel plajında su sporları faaliyetinde bulunmak için otel işletmecisine yüklü miktarda kira ödenmelidir. Aynı şey kamu arazileri için de geçerlidir. Su sporlarında kullanılan malzemelerinin çoğu da yurtdışında geliştirilmekte üretilmekte ve Türkiye'ye ithal edilmektedir. Bu malzemelerin bakım, tutum ve tamir masrafları da yüksek meblağları tutmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı su sporları ürünlerinin fiyatları da yüksek olmaktadır. Su sporları faaliyetlerinin pahalı olması su sporları faaliyetlerinin geniş kitlelere ulaşmasında bir engeldir. Bundan dolayı su sporları da turizmi teşvik kapsamına alınmalı ve su sporlarında kullanılacak malzemelerin Türkiye'de üretimi teşvik edilmelidir.

Sezonun kısa olması su sporları işletmeleri için yukarıda sayılan yüksek yatırım maliyetlerine karşın sağlanacak satışın dolayısıyla gelirin kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Tatil beldelerinde yerli turist sezonu üç ay iken yabancı turist sezonu altı ay sürmektedir. Son birkaç sezonda ramazan aylarının sezon içine denk gelmesi yerli turist talebini düşürürken, yurt dışında görülen ekonomik kriz yabancı turist talebini negatif etkilemektedir. Turizm sezonunu tüm seneye yaymak için gerekli önlemler alındığı takdirde su sporları işletmeleri de bundan yarar görecektir.

Her şey dâhil sistemi, Türk turizm pazarlamasında ana eksen olarak yer almaktadır. Türkiye'de otel sayısının hızla artmasıyla artan rekabet ve yabancı tur operatörlerinin otellerden çok uygun fiyatlarda oda satın almaları neticesinde yurt dışında Türk otelleri ekonomik fiyatlara satılmaktadır. Her şey dâhil sistemi ile tatillerini oldukça düşük fiyatlara satın alan yabancı müşteriler, su sporları gibi ekstra ödemeli ürünlerin fiyatlarını yüksek bularak bunları satın almamaktadır. Bu durum otel ve tatil köylerinde faaliyet gösteren su sporlarına olan talebi olumsuz etkilemektedir. Bu açıdan her şey dâhil sisteminin gözden geçirilmesi ve yurtdışında farklı pazarlama araçları denenmelidir.

Kalifiye eleman sıkıntısı su sporları için önem arz etmektedir. Bu sektörde çalışabilmek için en az gemici belgesi, gümüş cankurtaran

belgesi, su üstü sporları için rüzgâr sörfü, uçurtma sörfü veya dingi eğitmen belgeleri, su altı için iki yıldız eğitmen belgesi ve rehber balık adam sertifikası gibi yüksek maliyetli sertifikalar gereklidir. Kalifiye eleman sıkıntısı vardır çünkü su sporları işletmeleri sahipleri diğer masraflardan kısımadıkları için insan kaynakları maliyetini düşürmeye çalışmaktadırlar. Bundan dolayı işletme sahipleri, düşük maaşlarla eğitimsiz elemanları çalıştırmak istemekteler ve her çalışanın SGK kayıtları yapılmamaktadır. Çalışanların genel maaş seviyeleri zaten düşük iken maaşları biraz fazla olanların resmi belgelerde asgari ücret üzerinden gösterildikleri geri kalan bakiyenin açıktan veya prim şeklinde ödendiği sektör çalışanları tarafından bilinmektedir. İşin sezonluk olması, zor şartlar altında çalışılması ve sezon boyunca barınma şartlarının kaliteli olmaması nedeniyle kalifiye elemanlar uzun süreler bu sektörde çalışmak istememekteler dolayısıyla eleman devir oranları artmakta ve hizmet kalitesi düşmektedir. Hizmet kalitesini arttırmak için uzun sürelerde kalifiye eleman çalıştırmaya yönelik önlemler alınmalıdır.

Alaçatı Körfezi çevresindeki yapılaşma hızla sürmektedir. Alaçatı'yı Alaçatı yapan rüzgâr, körfez çevresindeki marina, yazlık konut ve otel binalarından etkilenmektedir. Marina giriş çıkışlarında da tekneler kılavuz işaretlerine ve hız sınırlarına uymamakta, yol hakkı olan rüzgâr sörflerine yol verilmemektedir. Bu ihlaller çatışma tehlikesi yaratmaktadır.

Yurt dışından gelen turistler daha çok PADI dalış sistemini kullanırken Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu ise sadece CMAS sistemini temel almaktadır. Bu ikili durumu ortadan kaldırmak için turizm amaçlı ticari dalış merkezleri ile sportif dalış kulüpleri ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

AMATÖR SUALTI AVCILARI DERNEĞİ,
<http://dalisayasak.wordpress.com/duyuru/dalisa-yasaklar-sehri-izmir/>
Erişim Tarihi: 09.01.2014.

AQUASKIPPER UK, <http://www.aquaskipperuk.com> Erişim Tarihi: 09.01.2014.

BRIGADE WAKESURFING CO, <http://brigadewakesurfing.com> Erişim Tarihi: 09.01.2014.

CAYAGO AG, <http://www.seabob.com>, Erişim Tarihi: 03.01.2014.

DEMİRKAN, M., TEKİN, A., ZORBA, E., CEYLAN, Ö., MÜFTÜLER, M. (2006) Spor Turizmi: Gökova Körfezi'nde Su Sporlarına Uygun Yeni Alanların Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma, 9. *Spor Bilimleri Kongresi*, 3-5 Kasım 2006, Muğla Üniversitesi, Muğla.

DERE, K. G. (2010) *İzmir İli Alaçatı Beldesinde Sörf Sporü Örneğinde, Spor ve Spor Yerleri Üzerine Bir Araştırma*, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

DEU MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ İZMİR'İN GENEL ÇEVRE SORUNLARI <http://web.deu.edu.tr/atiksu/ana58/sorun2.html>, Erişim Tarihi:09.01.2014

FREESTYLE SLIDES INC., <http://freestylecruiser.com>, Erişim Tarihi: 01.01.2014

GIBBS SPORTS AMPHIBIANS INC., <http://www.gibbssports.com>, Erişim Tarihi:01.01.2014

HAWKES OCEAN TECHNOLOGIES, <http://www.deepflight.com>, Erişim Tarihi: 03.01.2014.

INNESPAC E PRODUCTIONS INC., <http://seabreach er.com>, Erişim Tarihi: 01.01.2014.

İMEAK DENİZ TİCARET ODASI, (2012) Deniz Sektörü Raporu, http://www.denizticaretodasi.org.tr/Shared%20Documents/sektorraporu/İMEAK_DENİZCİLİK_SEKTÖR_RAPORU_TR.pdf Erişim Tarihi: 07.12.2013.

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, www.izmir.bel.tr, Erişim Tarihi: 09.01.2014.

İZMİR İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ, *Deniz Turizmi Verileri*, <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr/TR,77204/ekim-2013.html> Erişim Tarihi: 08.01.2014.

NEXT FOILS MANUFACTURING, <http://www.nextfoils.com> Erişim Tarihi: 09.01.2014.

OY KITEWING SPORTS AB, <http://www.kitewing.com>, Erişim Tarihi: 09.01.2014.

PAKER, S. (2013) Denizde Sportif Faaliyetler, *Denizcilik İşletmeleri Yönetimi* (Ed. Cerit, G., Deveci, A. ve Esmer, S.) Beta Yayınları: İzmir.

SAMSUN SU KAYAĞI MERKEZİ, <http://www.samsunsukay.com>, Erişim Tarihi:01.01. 2014

SHUTTLE BIKE KIT, <http://www.shuttlebike.it>, Erişim Tarihi: 01.01.2014

SKIM ONLINE, <http://skimonline.com> Erişim Tarihi: 09.01.2014

SNUBA INTERNATIONAL INC, <http://www.snuba.com> Erişim Tarihi: 09.01.2014

SÖNMEZ, U. (2006) *Rüzgâr Sörfünün Yayılması Açısından, Sörf Tüketicisinin Profilinin Belirlenmesi ve Sörf Okullarının Önemi*, Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

STUART COVE, <http://www.stuartcove.com>, Erişim Tarihi: 09.01.2014

THE WATER BLOB INC., <http://www.thewaterblob.com> Erişim Tarihi: 01.01.2014.

TİCARİ DALIŞ MERKEZLERİ DERNEĞİ, <http://www.tdmb.biz/kurulusbildirgesi.htm>, Erişim Tarihi: 06.01.2014.

TURGUT, T., ARDAHAN, F. (2013) Suya Dayalı Rekreasyon İşletmelerinin Profilleri: Antalya Örneği, *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4 (1), s:1-15.

TÜRKİYE YELKEN FEDERASYONU, TUYEP NEDİR?
<http://www.tyf.org.tr/Content/370/tuyep-ilanlari>, Erişim Tarihi:
06.01.2014.

ULAŞTIRMA DENİZCİLİK VE HABERLEŞME BAKANLIĞI (2013),
11. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Şurası, Denizcilik Çalışma
Grubu Raporu, <http://www.ulastirmasurasi.gov.tr/assets//Denizcilik.pdf>,
Erişim Tarihi: 07.12.2013.

UNIVERSAL HOVERCRAFT of AMERICA, INC.,
<http://www.hovercraft.com> Erişim Tarihi: 09.01.2014.

WATERCAR INC., <http://www.watercar.com>, Erişim Tarihi: 01.01.
2014.

ZAPATA RACING, <http://www.zapata-racing.com>, Erişim
Tarihi:01.01.2014.